

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ МИСТЕЦТВА
ЖИТИ У МИРІ**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

19 листопада 2024 р.

Міжнародний день толерантності

**Миколаїв
2024**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ
МИСТЕЦТВА ЖИТИ У МИРІ**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

19 листопада 2024 р.

**Миколаїв
2024**

УДК 316.647.5:37

T52

Друкується за рішенням вченої ради обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол № 4 від 20 листопада 2024 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Довгаль О. В, д-р економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічної теорії і суспільних наук МНАУ; Біліченко О. С., канд. економічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, МНАУ, Голова громадської організації «Творити добро»; Борко Т. М., канд. педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, МНАУ; Мірошкіна Н. В., канд. філософських наук, старший викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук, МНАУ; Суріна Г. Ю., канд. філософських наук, старший викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук, МНАУ; Конопляник Д. О., асистент кафедри економічної теорії і суспільних наук, МНАУ.

T52 Толерантність як ключова цінність мистецтва жити у мирі : матеріали наук. кругл. столу здобувачів вищої освіти, 19 листопада 2024 р. Миколаїв : МНАУ, 2024. 51 с.

У збірнику наведено матеріали Наукового круглого столу «Толерантність як ключова цінність мистецтва жити у мирі», де викладено результати наукових досліджень здобувачів вищої освіти. Результати можуть бути використані для подальших досліджень, формування наукових ідей.

УДК 316.647.5:37

©Миколаївський національний аграрний університет, 2024

ТЕМАТИКА НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ ВКЛЮЧАЄ:

1. Значення толерантності у наш час.
2. Толерантність як людська якість.
3. Толерантність – основа мирного суспільства.
4. Толерантність як ключова цінність сучасного суспільства.
5. Інклюзивний підхід та волонтерство.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

АСМОЛОВА Тетяна, здобувач вищої освіти спеціальності 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Розглянуто толерантність як важливий механізм протидії дискримінації у сучасному суспільстві. Проаналізовано поняття толерантності та дискримінації, їхні взаємозв'язки, вплив толерантності на зниження рівня дискримінаційних проявів. Досліджено причини виникнення дискримінації та підкреслено роль толерантності як основи для створення інклюзивного та мирного суспільства.

Ключові слова: толерантність, дискримінація, інклюзивність, соціальна напруга, мирне співіснування

Толерантність – це здатність і готовність приймати відмінності інших людей, їхні переконання, погляди, традиції та спосіб життя, які можуть суттєво відрізнятися від власних. Це поняття відображає повагу до прав і свобод інших людей, прагнення до порозуміння та співіснування, незважаючи на культурні, релігійні, етнічні чи інші відмінності.

Дискримінація, з іншого боку, є протилежним явищем і проявляється в нерівному ставленні до певних груп або осіб на основі їхніх індивідуальних характеристик, таких як раса, національність, релігія, стать, вік, сексуальна орієнтація або соціальний статус. Це негативне явище має численні прояви, включаючи расову, етнічну, релігійну, гендерну та соціальну дискримінацію. Кожен з цих видів дискримінації виражає упереджене ставлення або обмеження прав певної групи людей на підставі їхньої приналежності до певної категорії. Наприклад, расова дискримінація передбачає нерівне ставлення до людей різних рас, гендерна дискримінація - нерівне ставлення до чоловіків і жінок за ознакою статі, а соціальна дискримінація часто обмежує можливості людей з різним фінансовим статусом. Дискримінація спричиняє соціальну нерівність, призводить до упереджень і соціальної напруги, руйнує гармонію суспільства

Толерантність є основою для побудови мирного суспільства, в якому кожна людина має можливість розвиватися і брати активну участь у житті суспільства, не боячись упереджень або соціальної нерівності. Вона підтримує

атмосферу злагоди, уникаючи конфліктів на ґрунті відмінностей, і забезпечує стійкість міжособистісних і міжгрупових відносин.

За визначенням доктора політичних наук, професора Анатолія Чічановського, «...толерантність — це терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки. Це повага або визнання рівності інших, відмова від домінування чи насильства. Інакше кажучи, постійні, цілеспрямовані зусилля для створення такого інформаційного поля, яке б культивувало в людині і суспільстві настанову на самообмеження, злагоду та співробітництво, на емоційну мобілізацію на злагоду культур» [1, с. 281].

Взаємозв'язок між толерантністю та дискримінацією очевидний, оскільки толерантність виступає як протидія дискримінації. Толерантність створює умови для інклюзивного суспільства, в якому всі мають рівні права та можливості незалежно від відмінностей. Вона сприяє розвитку суспільства, яке поважає різноманітність, визнає рівність кожної людини і прагне до справедливості. Чим вищий рівень толерантності в суспільстві, тим менше місця залишається для дискримінаційних дій, оскільки толерантність зменшує упередження та стереотипи.

На думку кандидата юридичних наук Юлії Михайлової, «...сучасні зміни та перетворення, які відбуваються в Україні поступово торкаються усіх сфер життєдіяльності суспільства: економічної, політичної, соціальної, духовної та інших. Особливої уваги заслуговує соціальна сфера, адже механізми реалізації соціальної політики і рівень соціального захисту населення нашої країни потребують змін» [2, с. 178].

Толерантність відіграє ключову роль у зменшенні дискримінації, оскільки ґрунтується на принципах поваги, розуміння та прийняття різноманітності. Вона створює сприятливі умови для гармонійного співіснування людей з різними переконаннями, культурою та способом життя, що значно знижує ризики дискримінаційних проявів. У суспільстві, де розвинена толерантність, стереотипи та упередження поступаються місцем повазі до прав і свобод кожної людини. Толерантність знижує ймовірність конфліктів на ґрунті

відмінностей, оскільки на зміну ворожості та страху перед незнайомим або незвичним приходять готовність зрозуміти. Це сприяє зміцненню соціальної стабільності, зменшенню насильства і нерівності, дозволяє суспільству ефективно розвиватися.

Толерантність сприяє створенню інклюзивного суспільства, в якому кожен має можливість повноцінно брати участь у соціальному, економічному та культурному житті. Інклюзивність, заснована на толерантності, допомагає подолати бар'єри, які заважають певним групам та особам реалізувати свій потенціал. Це забезпечує рівність прав і можливостей в інклюзивному суспільстві, незалежно від культурних, етнічних, релігійних чи соціальних відмінностей. Толерантність сприяє тому, щоб кожна людина відчувала себе прийнятою, захищеною та важливою для суспільства. Такий підхід дозволяє сформувати спільноту, в якій відмінності не є причиною поділу, а слугують джерелом культурного та інтелектуального збагачення.

Як зазначають автори посібника для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування «Запобігання та протидія дискримінації в Україні» С.Пономарьов та І.Федорович, «...просвітницька діяльність, зокрема направлена на виховання толерантності та поваги до розмаїття та підвищення правової обізнаності про можливості захисту від дискримінації» [3, с. 47].

Автор вважає, що формування толерантності як соціальної цінності базується на низці психологічних і соціальних механізмів. З психологічної точки зору, толерантність розвивається через емпатію, тобто здатність розуміти і відчувати емоції інших людей, що допомагає знизити рівень упереджень. Емпатія дозволяє людині поставити себе на місце іншого, зрозуміти його почуття і потреби, що робить її менш схильною до дискримінаційної поведінки.

Таким чином, толерантність є важливим механізмом протидії дискримінації, що сприяє створенню інклюзивного, гармонійного та сталого суспільства. Психологічні та соціальні механізми розвитку толерантності допомагають знизити рівень упереджень і полегшити інтеграцію різних груп у суспільство, роблячи його більш стабільним і відкритим для всіх.

Література:

1. Галицький І. В. Типи толерантності в сучасному суспільстві. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. 52. С. 280 - 289.

URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2010_52_49 (дата звернення: 31.10.2024).

2. Михайлова Ю.О. Організація ефективної комунікації як ключового елементу підвищення авторитету працівників міліції (поліції) та налагодження взаємодії населенням. Форум права. 2015. № 1. С. 178-181.

URL:<https://dspace.univd.edu.ua/items/546399d8-6c62-4760-9346-f2278f0a7640> (дата звернення: 31.10.2024).

3. Пономарьов С.Ю., Федорович І.Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. К.: Міжнародна Представництво в Україні, 2014. 74 с.

URL:https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/iom_booklette-06_1kolonka_screen.pdf (дата звернення: 31.10.2024).

Abstract: The article considers tolerance as an important mechanism for combating discrimination in modern society. The concepts of tolerance and discrimination, their interrelationships, the impact of tolerance on reducing the level of discriminatory manifestations are analyzed. The causes of discrimination are investigated and the role of tolerance as a basis for creating an inclusive and peaceful society is emphasized.

Keywords: tolerance, discrimination, inclusiveness, social tension, peaceful coexistence

*Науковий керівник – КОНОПЛЯНИК Дмитро
асистент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ЕМПАТІЯ ЯК УМОВА ПРОЯВУ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Бойко Світлана, здобувач вищої освіти

Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: розкривається значення емпатії для формування толерантності як гуманістичного ставлення до людини.

Ключові слова: емоції, співпереживання, канал, соціальне оточення.

Емпатія виступає проявом психіки людини, що задає основи для позитивних відносин з соціальним оточенням. Вона є емоційною основою для формування толерантності. Під толерантністю слід розуміти поважливе відношення до різноманіття культур, способів самовираження та проявам

індивідуальності людей, соціальних груп та соціальних спільнот. Толерантність передбачає прийняття та розуміння індивідуальності та самовираження.

Для успішної взаємодії та спілкування з іншими особистості потрібна така якість, як емпатія. Емпатію розглядають як один із видів комунікативної компетентності та навіть комунікативного інтелекту. Емпатія включає в себе співпереживання, вразливість, прояв тепла, підтримку, дружелюбність, сприйнятливості до критики, співчуття, подяку, а також естетичні почуття, нездатність до співпереживання, розуміння та прийняття домом іншого, відсутність інтересу приводять до нерозуміння при соціальних контактах. Людина, яка має сформовану емпатію, має виразність емоційних, когнітивних та поведінкових компонентів діяльності, орієнтована на демократичний стиль в спілкуванні. Таким людям не треба додавати зусилля для прийняття соціальних норм. Люди с високим рівнем емпатії оптимістичні, очікують соціального схвалення своїх дій та поведінки, здатні для пошуків виходу зі складних ситуацій з позиції іншого, відчувають себе як успішні. Але перевищення порогу емпатії також негативно: такі люди надмірно занурені в співпереживання, вразливі, не вміють контролювати свої емоції.

Емпатія – невід’ємна частина комунікативного контакту. Вона дозволяє входити в емоційні відносини з оточенням, відчувати внутрішній світ інших людей, довіряти власній інтуїції, проявляти допитливість, створювати атмосферу довіри.

Розвивати емпатію можна в такі способи:

- активно слухати людей;
- ставити себе на місце іншої людини (це сприяє розумінню мотивів та досвіду інших);
- проявляти емоції, що дозволяє побачити схожість в почуттях з іншими людьми;
- розвивати чутливість і розуміння потреб інших людей.

Емпатія як компонент толерантності знаходить свій прояв як позитивне ставлення до світу через допитливість, інтерес, широкий спектр емоційних

реакцій на його явища. Вона є фактором, що формує здатність справлятися зі змінами, запобігати стресу в нових проблемних ситуаціях та ефективно реагувати на невизначеність. Емпатія проявляє себе через низку каналів. Серед них провідну роль грає раціональний канал (зосередження уваги та стані, поведінці та проблемах інших людей, соціальних груп, спільнот), інтуїтивний канал (використання минулого досвіду), ідентифікаційний канал (розуміння іншої людини). Відкритись таких каналів створює умови для прозорості комунікативних відносин.

Розвиток емпатії як умови прояву толерантності дозволяє будувати більш співчутливий світ, де кожен може сподіватись на розуміння та підтримку.

Література:

1. Мілютіна К.Л. Перспектива дослідження толерантності як передумови створення інклюзивних спільнот. Теорія і практика сучасної психології. 2019. Т. 1. № 2. С. 80-84.

2. Ісмаїл Е. Розвиток емпатії як ключ до психологічного розуміння толерантності. Матеріали ііі міжнародної науково-практичної конференції «комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії: психологічний, історичний, правовий, економічний та політичний виміри». 9-10 травня 2024 року. Тернопіль, Україна.

Abstract: the significance of empathy for formation is revealed tolerance as a humanistic attitude towards people.

Keywords: emotions, empathy, channel, social environment.

*Науковий керівник – МІРОШКІНА Наталія,
кандидат філософських наук, старший викладач,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ЗЛАГОДИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**КОЖОКАРЬ Олена, здобувач вищої освіти
спеціальність 071 “Облік і оподаткування”**

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Міжнародний день толерантності, що відзначається 16 листопада, сприяє поширенню толерантності та підвищенню обізнаності про нетерпимість у світі. Це нагода для освітньої діяльності, яка допомагає людям приймати різноманітність поглядів, культур

і релігій, підкреслюючи важливість єдності та взаєморозуміння для гармонії та миру в суспільстві.

Ключові слова: *Толерантність, повага, взаєморозуміння, освіта, свобода думки, соціальна злагода.*

День толерантності: Повага до різноманіття та єдності. Щороку 16 листопада ми відзначаємо Міжнародний день толерантності, щоб сприяти її поширенню та підвищити обізнаність про випадки нетерпимості, які все ще існують у світі. Хоча толерантність повинна бути частиною нашого повсякденного життя, важливо мати особливу нагоду, яка нагадує про її ключове значення [1].

Толерантність полягає в повазі до різноманіття поглядів, культур, релігій та способів життя. В умовах зростаючої глобалізації та мультикультурності сучасного світу стає вирішальним чинником для мирного співіснування людей з різними переконаннями та походженням.

Толерантність відіграє ключову роль у суспільстві, оскільки сприяє формуванню мирної атмосфери, де кожен враховує думки та ідеї інших. Важливо усвідомлювати, що кожна людина має свої переконання та цінності, які необхідно поважати та приймати. Вона сприяє створенню щасливого, гармонійного та успішного суспільства. Толерантність також стимулює розвиток, допомагаючи людям глибше розуміти світ. Завдяки толерантності люди знайомляться з різноманітними ідеями та поглядами на різні питання [2].

Толерантність як запорука соціальної злагоди та стабільності. Великий енциклопедичний словник визначає толерантність (від лат. *tolerantia* – терпимість) як здатність приймати чужі думки, вірування та поведінку. Це означає готовність сприймати різні аспекти (духовні, моральні, естетичні, релігійні), навіть якщо вони суперечать особистим поглядам.

В. Тишков бачить толерантність як особистісну або соціальну характеристику, що визнає багатовимірність світу і різноманітність думок, які не повинні підпорядковуватись єдиному стандарту.

Т. Шихардіна, досліджуючи суперечності толерантності як моральної цінності, вказує на поєднання особистісної автономії та моральної

нормативності. З одного боку, моральний індивід є суверенною особистістю з вільною волею, а з іншого – сфера моралі має абсолютну нормативність [3].

Толерантність як засіб досягнення злагоди: компроміс і гармонія.
Толерантність не є універсальною моральною цінністю, а радше компромісом між принципами, які формують взаємодію людини з оточенням. Будь-який компроміс передбачає взаємні поступки, обмеженість і тимчасовість. Таким чином, толерантність — це прагнення до взаєморозуміння і узгодження різних звичаїв, інтересів і думок без примусу, через освіту та виховання - це «шлях до злагоди, в основі якої завжди перебуває компроміс з іншими і з самим собою» [4].

Толерантність як основа гармонії та миру в сучасному світі.
Толерантність – це повага, прийняття та цінування різноманіття нашого світу, його культур, способів самовираження та проявів людяності. Вона розвивається через знання, відкритість, діалог, а також свободу думок, совісті та переконань. Толерантність означає гармонію в різноманітті. Це не лише моральний обов'язок, але й політична та правова необхідність. Як чеснота, вона робить можливим мирне співіснування, сприяючи переходу від культури війни до культури миру [5].

Чому важливий Міжнародний день толерантності? Міжнародний день толерантності є відмінною нагодою для освітньої діяльності, яка допомагає зрозуміти, як стати більш толерантною людиною, а також звернути увагу на випадки нетерпимості, що все ще існують у світі. Цей день, заснований на ідеї єдності, а не поділу, покликаний вшанувати відмінності між культурами та релігіями, а також цінувати їх внесок у наше життя [6].

Література:

1. International Day of Tolerance. National today. URL: <https://nationaltoday.com/international-day-for-tolerance/> (дата звернення: 20.10.2024)

2. Maulika Pandey. Importance of tolerance in the society. URL: <http://aurumschool.com/blogs/blog/importance-of-tolerance-in-the-society> (дата звернення: 20.10.2024)

3. Толерантність як моральність особистості. URL: <https://osvita.ua/school/method/upbring/810/> (дата звернення: 21.10. 2024)

4. Declaration on the Principles of Tolerance. URL: <https://www.oas.org/dil/1995%20Declaration%20of%20Principles%20on%20Tolerance%20UNESCO.pdf> (дата звернення: 21.10. 2024)

5. Міжнародний день толерантності- 16 листопада 2024 року. URL: <https://nationaltoday.com/international-day-for-tolerance/> (дата звернення: 22.10. 2024)

***Abstract:** The International Day of Tolerance, celebrated on November 16, promotes the spread of tolerance and awareness of intolerance in the world. It is an opportunity for educational activities that help people accept diversity of views, cultures and religions, emphasizing the importance of unity and mutual understanding for harmony and peace in society.*

***Keywords:** Tolerance, respect, mutual understanding, education, freedom of thought, social harmony.*

***Науковий керівник – ДОВГАЛЬ Олена,
д-р екон. наук, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв***

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

КРАСНОНОЖЕНКО Наталя, здобувач вищої освіти

Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** розкрито значення толерантності як інструмента вирішення антагонічних соціальних конфліктів.*

***Ключеві слова:** соціальний конфлікт, примирення, соціальна норма.*

Толерантність в європейській цивілізації виникла як відповідь на присутність в суспільстві протилежних, антагоністичних соціальних, культурних, політичних, релігійних інтересів. Невипадково, цей термін з'явився в Західній Європі в добу Реформації та відродження, тобто в період жорстоких та кровавих релігійних війн між католиками та протестантами. Спочатку цей термін використовувався в значенні «терпимість». Мала на увазі терпимість до інакомислення та інших релігійних переконань. Гостра потреба в толерантності виникає тоді, коли базові інтереси соціальних груп вступають в антагоністичні протиріччя і з'являється загроза руйнування

суспільства через соціально-політичні конфлікти, такого руйнування, в якому постраждають всі соціальні групи та верстви. В такому випадку толерантність становиться інструментом пошуку соціальної рівноваги. Взаємна толерантність створює умови для соціального та політичного діалогу, розв'язання конфліктів. Спочатку толерантність стала засобом примирення католиків та протестантів, потім засобом вирішення міжетнічних та міжрасових конфліктів, а також способом утримання від конфліктної взаємодії представників різних політичних сил та ідеологій.

В процесі становлення демократичних інститутів починають розвиватися норми та стандарти толерантності, формуватися культура толерантності. Це був тривалий процес. Були потрібні століття для того, щоб людство навчилося терпимо відноситись до іншої релігії, культури, кольору шкіри. Так, наприклад, афроамериканці добилися формальної рівності з білими тільки в 60-ті роки ХХ століття. Умовою толерантності є визнання іншого за соціальним статусом, статтю, віком, релігійними переконаннями, етнічною належністю як рівного собі. Таке визнання знайшло формальне закріплення в законодавстві.

Толерантність не тільки закріплюється в соціальній нормі, вона сама творить соціальні норми. Наприклад, європейська модель толерантності показала себе успішною як засіб запобігання соціальних конфліктів. Це стало можливим тоді, коли як наслідок толерантності стала виступати соціальна справедливість, яка була закріплена не тільки етично, але й юридично.

В наш час також виникло соціальне напруження, і це соціальне напруження нового типу. Воно викликано протиріччями глобалізації. Глобалізації викликала масові міграційні процеси, не вирішила проблем економічного розвитку відсталих країн, а в розвинутих країнах значна частина населення відчула загрозу переходу до уніфікованої та стандартизованої монокультури. Це викликає потребу формування нового типу суспільної свідомості, яка могла б дати можливість переходу від агресивного до спокійного розуміння іншого.

Толерантність – унікальний за своїм характером інструмент примирення непримиренного. Вона становиться міцно пов'язаною з інструментарієм вирішення глобальних проблем. Саме тому якщо не реально, то формально толерантність як необхідність сьогоденного життя визнають майже всі крупні політики, суспільні та релігійні діячі, вчені [1].

16 листопада 1995 року Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла Декларацію принципів толерантності. Зараз цей день визначається як Міжнародний день толерантності. Таке визнання толерантності підкреслює, що вона необхідна умова для виживання та сталого розвитку цивілізації, практичний засіб вирішення соціальних конфліктів, релігійних протиріч, примирення міждержавних відносин.

Література:

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.

Abstract: the meaning of tolerance as a tool for solving antagonistic social conflicts is revealed.

Key words: social conflict, reconciliation, social norm.

*Науковий керівник – МІРОШКІНА Наталія,
кандидат філософських наук, старший викладач,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ЗНАЧЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У НАШ ЧАС

**МОЩУК Петро, здобувач вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління
та адміністрування**

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: у сучасному світі толерантність набуває особливого значення як важлива умова для забезпечення соціальної злагоди, політичної стабільності, економічного розвитку та міжнародного співробітництва. Толерантність сприяє захисту прав людини, підтримці культурного різноманіття та розвитку демократичних інститутів. Вона є ключовою для зниження напруги та конфліктів, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян та ефективного використання людських ресурсів. У цьому контексті важливо розвивати і підтримувати толерантність на всіх рівнях суспільного життя.

***Ключові слова:** толерантність, права людини, соціальна злагода, політична стабільність, економічний розвиток, культурне різноманіття, міжнародне співробітництво, демократія.*

Ми багато чули про толерантне ставлення одне до одного, але не кожен з нас замислювався над значенням толерантності, тобто, не ставили собі питання про її важливість, її значення. Для початку розберемося, що таке толерантність. Толерантність являє собою особливе ставлення людей один до одного, при якому при відмінності думок чи поглядів люди не реагують один на одного з агресією, тобто, її сутність полягає не просто в повазі один до одного, а у взаємному визнанні права кожної людини на особисті думки чи погляди. З кожним днем значимість толерантності невпинно зростає, особливо цьому сприяють процеси глобалізації та міграції, адже для підтримання миру та злагоди в суспільстві необхідно, як мінімум, поважати одне одного.

Виходячи із сутності толерантності, можна стверджувати, що вона являється основою для підтримання соціальної злагоди в суспільстві. Завдяки взаємоповазі та взаєморозумінню в суспільстві зменшується напруга, що в свою чергу зменшує ймовірність виникнення конфліктів. Це стає важливим чинником у підтриманні сталого та мирного розвитку суспільства. З цього випливає те, що всі вище перелічені фактори є ключовими складовими забезпечення захисту прав людини, тобто, людей не будуть дискримінувати через відмінність у віросповіданні, відмінність думок та поглядів, висловлювання власної думки і т. п. Також це стане підґрунтям для розвитку демократичних відносин у суспільстві, що теж має неабиякий вплив на стабільність розвитку суспільства та політичну стабільність.

З попереднього випливає те, що толерантність сприяє врахуванню думки кожного громадянина держави та гарантує, що за цю думку він не буде покараний, тобто, у суспільствах, де панує толерантність, конфлікти вирішуються мирним шляхом, без застосування зброї чи інших методів пригнічення, і, як наслідок, політична система в державі має більшу стабільність. Потрібно вказати ще те, що толерантність сприяє економічному розвитку, тобто, людські ресурси держави ефективніше використовуються.

Толерантність дозволить, наприклад, наймати людей не за певними віковими чи статевими ознаками, бо це уже буде рахуватися як дискримінація, а за талановитістю, тобто, людей будуть обирати за конкурентоспроможними ознаками, що позитивно вплине на виробництво різних товарів та послуг. Також це підвищить продуктивність праці і створить вільні робочі місця, де кожен зможе реалізувати свій потенціал. Ще треба згадати, що толерантність буде сприяти міжнародному співробітництву, це вже наслідок попередніх тверджень.

Для всіх у наш час є нормою чути про міжнародне співробітництво та міжнародні відносини. Толерантність допомагає підтримувати мирні відносини з державами, тобто, конфлікти будуть вирішуватися шляхом переговорів, дипломатичним шляхом. Це все стає передумовою для підтримання стійкої позиції на міжнародній арені, що є дуже важливим фактором для розвитку держави в цілому.

Отже, толерантність можна назвати важливою складовою для розвитку суспільства та держави в наш час. Вона відіграє велику роль забезпечуючи внутрішню та зовнішню стабільність держави, що забезпечує її сталий розвиток. Виходячи із загального стану і опираючись на вище перелічені та згадані факти можна сміливо стверджувати, що толерантність має неабияке значення у наш час. Вона сприяє і захисту прав людини, і розвитку демократичного суспільства, і більш раціональному використанню людських ресурсів, що є дуже важливим для успішного розвитку економіки держави та міжнародних відносин, через трудову міграцію та підвищення конкурентоспроможності продукції. Толерантність є деякою ідеєю в суспільстві, що має глибше значення, ніж просто взаємоповага. Її значення важко розкрити, але сподіваюся мені це вдалося зробити.

Література:

1. Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні". - URL: [Закон](#)

2. Декларація принципів толерантності, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО. - URL: [Декларація](#)
3. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод. - URL: [Конвенція](#)
4. Богданова, О. Культурна ідентичність та її роль у формуванні громадянського суспільства. - Київ: НАН України, 2021.
5. Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". - URL: [Закон](#)
6. Партоліна, С.В. Громадянське виховання молоді в умовах глобалізації. - Київ: Наукова думка, 2018.
7. Огієнко, І. Толерантність і демократія: Виклики сучасного суспільства. - Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2020.

***Анотація:** In the modern world, tolerance takes on special significance as an important condition for ensuring social harmony, political stability, economic development, and international cooperation. Tolerance promotes the protection of human rights, supports cultural diversity, and fosters the development of democratic institutions. It is crucial for reducing tensions and conflicts, ensuring equal opportunities for all citizens, and effectively utilizing human resources. In this context, it is important to develop and maintain tolerance at all levels of society.*

***Ключові слова:** tolerance, human rights, social harmony, political stability, economic development, cultural diversity, international cooperation, democracy.*

***Науковий керівник – ДОВГАЛЬ Олена,
д-р екон. наук, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв***

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

***МОЩУК Петро, здобувач вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління
та адміністрування***

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У тезах розглядається значення толерантності як ключової цінності сучасного суспільства. Толерантність визначається як готовність приймати та поважати відмінності в поглядах, переконаннях, культурі та способі життя інших людей.*

***Ключові слова:** толерантність, соціальна гармонія, культурне різноманіття, права людини.*

В наш час ми можемо багато чути про толерантне відношення одне до одного. Але не всі задумуються чому це так важливо і можуть ігнорувати деякі засади толерантності. Тож, для початку зазначимо що таке толерантність, а

потім розберемося, чому вона має бути однією з ключових цінностей сучасного суспільства. Толерантність являє собою ввічливе ставлення до інтересів, переконань іншої особистості, тобто, готовність приймати і поважати розбіжності у культурах, поглядах, переконаннях різних особистостей, соціальних груп.

Як вже можна зрозуміти з визначення толерантності, вона є однією з головних засад мирного співіснування різних культурних і соціальних груп. Можна сказати, що толерантність виступає головним чинником для взаємозбагачення різних культурних груп, адже взаємоповага, яка проявляється в ході спілкування представників цих груп, повага до традицій та звичаїв веде до взаємного перейняття досвіду представників, що і є взаємозбагаченням. Також слід згадати, що толерантність допомагає різним соціальним групам жити в мирі та злагоді. Вона допомагає вирішувати непорозуміння шляхом переговорів та дипломатії. Якщо скласти весь вплив толерантності на представників різних культурних і соціальних груп, можна зробити висновок, що толерантність є невід'ємною складовою сталого і постійного розвитку суспільства.

Виходячи з того, що толерантність є основою для поваги думки інших, можна стверджувати, що вона також є початком демократичного суспільства. Як відомо, демократичне суспільство є народовладдям, тобто тут панує рівноправність усіх громадян та захищаються права людей. Ще можна уточнити, що демократичне суспільство можна розуміти як деяку систему, де влада здійснюється народом або представниками, обраними народом. У цьому випадку толерантність буде забезпечувати повагу до різних думок різних особистостей, не допускаючи якихось масштабних конфліктів чи навіть війн у державі. Зі свого боку держава забезпечить повагу тим, що не буде застосовувати покарання по відношенню до тих, хто виражає власну думку, звісно якщо це не суперечить порядку, установленому в законі держави.

Те, що держава забезпечить повагу до думки кожного громадянина, свідчить про захист прав людини, тобто, толерантність безумовно можна

вважати основою захисту прав людини. Захист прав людини гарантує рівність всіх громадян перед законом держави, а також гарантує захист свобод людини, тобто, це може бути свобода слова, віросповідання. Треба зазначити, що захист прав людини забезпечить боротьбу з дискримінацією, тобто, окремих громадян не будуть пригнічувати за якимись ознаками, відмінними від більшості. Ще можна додати, що захист прав людини забезпечує рівні можливості для всіх, наприклад: всі діти мають однакові можливості в плані освіти.

Отже, толерантність для процвітання суспільства є ключовою складовою. Вона забезпечує не тільки повагу людей один до одного, а й дає підґрунтя для більш серйозного створення суспільного ладу. Вона може гарантувати повагу до вибору і думки людини без осудження. Толерантність закладає основи захисту прав людини і основи демократичного суспільства, що є ключовою складовою розвитку не тільки суспільства, а й держави, громадянином якої є це суспільство. Виходячи із загального стану і опираючись на вище перелічені та згадані факти, можу сміливо стверджувати, що толерантність є ключовою цінністю сучасного суспільства, оскільки за відсутності толерантності всі вище перелічені умови, при наявності толерантності, не будуть існувати без неї, бо не буде ні морального, і, як наслідок, ні правового підґрунтя для дотримання всіх прав людини, тобто, повага до людини, до її думки зникнуть, що матиме згубні наслідки для суспільства.

Література:

1. **UNESCO** (1995). Declaration of Principles on Tolerance. Available at. URL: [UNESCO](#) (дата звернення: 29.10. 2024)

Анотація: The article examines the significance of tolerance as a key value in modern society. Tolerance is defined as the willingness to accept and respect differences in views, beliefs, culture, and lifestyles of others.

Ключові слова: tolerance, social harmony, cultural diversity, human rights.

*Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ»

**МОЩУК Петро, здобувач вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Миколаївський національний аграрний університет**

Анотація: Ідеї, заключені у сучасному розумінні поняття «толерантність», мають глибокі коріння в історії людської думки. Вони простежуються, починаючи з доби Античності, через добу Просвітництва і ліберальну традицію до сучасності, де проблеми толерантності рефлексуються у працях Дж.Ролза, Ю.Габермаса, К.Поппера.

Ключові слова: толерантність, філософське підґрунтя толерантності, Античність, Просвітництво, лібералізм, сучасна філософія.

Толерантність як філософське поняття глибоко укорінено в історії людської думки, оскільки формувалася як відповідь на потребу суспільств у співіснуванні різних поглядів, культур, вірувань і цінностей. Так, ще за доби Античності зароджувалися ідеї, які сьогодні вважаються основами толерантності. Сократ проповідував пошук істини шляхом діалогу, а також заохочував до відкритості у поглядах, що можна вважати філософською передумовою толерантності — готовність сприймати інші погляди, навіть якщо вони здаються чужими чи неправильними. Стоїки, зокрема, вважали, що всі люди об'єднані універсальним людським розумом і мають жити в гармонії одне з одним, незважаючи на культурні чи релігійні відмінності.

Доба Просвітництва XVIII століття стала поворотним моментом у розвитку ідеї толерантності. Вольтер, Джон Лок, Іммануїл Кант та інші філософи виступали за вільнодумство, релігійну терпимість і свободу слова, підкреслюючи, що кожна людина має право на власний світогляд. Так, Дж. Лок вважав, що держава не повинна втручатися у релігійні справи громадян, оскільки віра - це внутрішнє питання особистості.

I. Кант у своїй етиці висунув концепцію "категоричного імперативу" — принципу, за яким людина має поводитися так, щоб її дії могли стати загальним законом. Якщо з цієї позиції розглядати толерантність як моральний обов'язок, то повага до чужих поглядів стає умовою мирного співіснування.

Ліберальна традиція, особливо у творах Джона Стюарта Мілля, розвинула ідею політичної толерантності. Мілля вважав, що свобода слова та право на

самовираження мають бути захищені, адже тільки в умовах вільної дискусії можна досягти істини.

Сучасні філософи, як Джон Ролз та Юрген Габермас, звертають увагу на те, що толерантність - необхідна основа справедливого суспільства. Ролз розвинув концепцію "політичного лібералізму", що базується на ідеї співіснування множинних світоглядів у межах одного суспільства. Юрген Габермас, один із провідних сучасних філософів та соціологів, своєю чергою, наголошував на важливості комунікативної дії та взаєморозуміння в суспільстві. Він розглядає толерантність у контексті комунікативної раціональності й демократичного соціуму; стверджує, що толерантність – це більше, ніж просто терпимість до інших поглядів; це активне визнання права інших на власну позицію в межах спільного суспільного простору. Таким чином, толерантність для Габермаса не є лише пасивною терпимістю, а стає активною взаємодією, спрямованою на побудову єдиного демократичного суспільства, де існує місце для різних думок, якщо вони не заперечують фундаментальних прав і свобод інших людей.

Американський філософ Джон Роулз розробив концепцію толерантності як невід'ємну частину своєї теорії справедливості. У праці *«Теорія справедливості»* (1971) Роулз пропонує принципи, що мають забезпечити соціальну рівність і справедливість для всіх членів суспільства. Він вважає, що толерантність є основою стабільності та справедливості, де суспільство поважає різні погляди, якщо вони не загрожують основам співіснування та правам інших людей.

Проте, толерантність не є абсолютною: у філософії дискутується питання її меж. Зокрема, це питання поставив Карл Поппер у своїй концепції "парадоксу толерантності" — він стверджував, що необмежена толерантність може призвести до знищення толерантного суспільства. Тому для збереження толерантності суспільство може бути нетерпимим до радикальних поглядів, що загрожують його основам. Парадокс толерантності, сформульований філософом Карлом Поппером у 1945 році, описує дилему, з якою стикається суспільство,

що прагне бути толерантним: щоб зберегти толерантність, суспільству іноді необхідно бути нетолерантним до нетолерантності. Інакше кажучи, абсолютна толерантність до всіх, включно з нетолерантними, може призвести до знищення толерантного суспільства. Поппер стверджував, що якщо ми надаємо повну свободу думки та дії й толеруємо прояви нетерпимості, то нетолерантні люди можуть скористатися цією свободою, щоб поширити свої ідеї та зруйнувати саме толерантне суспільство. Таким чином, для захисту толерантності та свободи, суспільство має право захищатися і обмежувати прояви нетерпимості.

Цей парадокс не означає, що всі нетерпимі висловлювання чи дії повинні бути негайно заборонені, але Поппер вказував на те, що суспільство повинно мати готовність обмежити свободу для тих, хто навмисно прагне заперечувати толерантність і свободу іншим.

Отже, філософське підґрунтя толерантності включає ідеї, які сприяють гармонійному співіснуванню та розвитку суспільства. Це і готовність до прийняття іншого, і моральна відповідальність, і принципи свободи та справедливості.

Література:

1. Габермас Ю. Коли ми маємо бути толерантними? Про конкуренцію картин світу, цінностей і теорій. Соціологічні дослідження. 2006. № 1. С. 45-53.
2. Кузьменко Р. І. Толерантність як основа спільної дії в бутті людини. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2019. № 1 (29). С. 93-98.
3. Rawls, John. A Theory of Justice. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1971.

Abstract: The ideas contained in the modern understanding of the concept of "tolerance" have deep roots in the history of human thought. They can be traced starting from Antiquity, through the Age of Enlightenment and the liberal tradition to modern times, where the problems of tolerance are reflected in the writings of J. Rawls, J. Habermas, and K. Popper.

Key words: tolerance, philosophical basis of tolerance, Antiquity, Enlightenment, liberalism, modern philosophy.

*Науковий керівник – СУРІНА Ганна,
канд. філос. наук, ст. викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК РИСА ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

ОВЧАРЕНКО Поліна, здобувачка вищої освіти

Спеціальність 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: У роботі аналізується важливість толерантності у сучасному суспільстві, різні підходи до її визначення та роль емпатії у взаємоповазі.

Ключові слова: толерантність, підхід, різновиди, емпатія.

Толерантність дуже важлива в сучасному світі, оскільки якщо її не буде, то не буде і поняття про повагу один до одного. Саме тема толерантності і вчить нас бути чемними до оточуючих і мати повагу.

Толерантність – здатність поважати й приймати різні форми самовираження та особливості інших людей. Вона розвивається через знання, відкритість до чогось нового, спілкування та свободу мати свої думки та переконання.

Наразі є різні тлумачення поняття “толерантність” у різних галузях науки:

1. Філософський підхід. У філософії толерантність трактують як готовність приймати різні погляди, звичаї та культурні особливості. Це свідчить про впевненість людини в своїх переконаннях та відкритість до нових ідей. Толерантність означає не страх перед порівнянням з іншими поглядами, а бажання бути частиною інтелектуального обміну і змагання думок.

2. Соціологічний підхід. Соціологія вивчає толерантність як явище, яке проявляється в соціальних взаємодіях і пояснюється через теорію соціальної дії. За словами В. Петрова, толерантність виникає в умовах взаємодії між об’єктивною реальністю (зовнішніми обставинами) та суб’єктивною реальністю (особистими переконаннями), охоплюючи різні елементи соціальної системи, включаючи індивідуальні риси, ситуації та самі акти соціальної взаємодії.

3. Психологічний підхід. У психології толерантність розглядається як здатність людини не реагувати надто гостро на негативні обставини. Це свідчить про розвиток стійкості до зовнішніх впливів і зменшення чутливості до стресових факторів, що дозволяє особистості краще адаптуватися до складних умов. [1, с. 91].

Різновиди толерантності:

1. Гендерна толерантність – це повага до осіб протилежної статі.
2. Вікова толерантність проявляється у терпимості до людей різного віку.
3. Расова толерантність означає прийняття та повага представників інших рас.
4. Національна толерантність включає терпимість до осіб різних національностей.
5. Релігійна толерантність виражається у поважному ставленні до людей з іншими релігійними переконаннями.
6. Сексуально-орієнтаційна толерантність – це визнання й прийняття осіб з іншою сексуальною орієнтацією.
7. Соціальна толерантність означає терпимість до людей із різними професіями та тих, хто без роботи.
8. Політична толерантність полягає у повазі до різних політичних партій і громадських рухів.
9. Освітня толерантність передбачає однакове ставлення до осіб з різним рівнем освіти, включаючи неосвічених.
10. Міжкласова толерантність відзначається повагою до всіх людей, незалежно від їх фінансового стану [2].

З психологічної точки зору, здатність до сприйняття інших і взаємне розуміння є основою для розвитку толерантності до різноманітності. Одним із ключових елементів цього процесу є емпатія – вміння відчувати й розуміти емоції іншої людини, ставитися до неї з підтримкою й співчуттям.

Емпатія дозволяє глибше розуміти потреби, почуття й переживання інших людей. Вона допомагає побачити ситуацію очима іншого, відчути те, що відчуває він. Це дає можливість усвідомити різноманітність людських думок, емоцій і досвіду та стати більш толерантним.

Також емпатія сприяє побудові міцних стосунків із людьми. Вона дає можливість зрозуміти, як наші слова та вчинки можуть впливати на інших, і допомагає створити атмосферу поваги й прийняття.

Крім того, емпатія розширює наш світогляд. Вміння розуміти інших відкриває нам світ із усією його різноманітністю, дозволяє сприймати різні культури, традиції та погляди без упереджень.

Таким чином, емпатія є важливим інструментом у формуванні толерантного ставлення, допомагаючи побачити світ очима іншої людини, розширити своє розуміння та встановлювати взаємодовірливі стосунки.

У психології толерантності важливо вміти усвідомлювати і сприймати емоції інших. Це є суттєвим елементом, що допомагає налагоджувати здорові та гармонійні стосунки з людьми навколо нас.

Щоб зрозуміти почуття оточуючих, необхідно бути готовими психологічно сприймати й аналізувати їх емоційні прояви. Це передбачає відкритість до різноманітних емоцій, навіть якщо вони відрізняються від наших власних. Важливо дотримуватись толерантного підходу, щоб інші могли вільно висловлювати свої емоції.

Співчуття є важливим чинником у сприйнятті емоцій інших. Ця якість дозволяє нам відчувати і розуміти переживання інших людей. Навіть якщо важко уявити себе на місці когось іншого, здатність до співчуття допомагає нам зрозуміти їхні почуття і відчутти, як вони переживають ситуацію [3].

Емпатія є важливим аспектом розвитку толерантності, оскільки вона дозволяє глибше усвідомлювати емоції та потреби інших людей. Через здатність співчувати та ставитися до оточуючих з розумінням, ми можемо створювати атмосферу поваги й прийняття.

Отже, толерантність є дуже важливою для суспільства, оскільки вона дозволяє нам поважати різноманітність думок, релігій, культур та світоглядів. Також різні підходи вивчення толерантності – філософський, соціологічний і психологічний – показують лише те, що це явище має достатньо глибоке значення. Головну роль у толерантності відіграє саме емпатія, яка допомагає нам краще розуміти та підтримувати інших, створюючи повагу.

Література:

1. Моран І. В. Поняття толерантності та основні підходи до її визначення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 26. С. 89-92. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/3084/1/Moran_NZ_Vyp_26.pdf (дата звернення 31.10.2024).
2. Що таке толерантність? *Translations*. 2022. URL: <https://translations.com.ua/tolerantnist.html> (дата звернення 31.10.2024).
3. Психологія толерантності – розуміння інших та відкритість до різноманітності. *ФАКТ* : інформаційно-аналітичний портал. 2024. URL: <https://fact-news.com.ua/psixologiya-tolerantnosti-yak-rozumiti-inshix-i-buti-vidkritimi-do-riznomanitnosti> (дата звернення 31.10.2024).

Abstract: *the paper analyzes the importance of tolerance in modern society, different approaches to its definition, and the role of empathy in mutual respect.*

Key words: *tolerance, approaches, types, empathy.*

**Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв**

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧНА РИСА ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА

**ОРЛОВА Ксенія, здобувач вищої освіти
спеціальність 053 Психологія**

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація. Толерантність є однією з основних рис особистості, яка відіграє важливу роль у професійній діяльності психолога. Ця якість сприяє формуванню довірчих відносин із клієнтами, дозволяє уникати упереджень і стереотипів, а також забезпечує можливість об'єктивно оцінювати психологічні проблеми та надавати професійну допомогу. У тезах розглядаються поняття толерантності, її види та механізми формування у контексті психологічної практики. Визначено, що толерантність сприяє розвитку емпатії, саморефлексії та емоційної стійкості, що є невід'ємними характеристиками кваліфікованого психолога. Дослідження даної теми має на меті підкреслити важливість виховання толерантності як основного компонента професійної етики психолога та її впливу на ефективність роботи з клієнтами.

Ключові слова: толерантність, психологія, особистість, практика.

Поняття «толерантність» походить від латинського слова *tolerantia*, що означає стійкість або витривалість, є одним із фундаментальних понять у соціальному та культурному житті суспільства. Загалом, толерантність означає

допустиме відхилення або терпимість. Вона протиставляється нетерпимості, але водночас має відрізнятись від пасивної добровільності, оскільки таке пасивне прийняття не має позитивного змісту і не формує реальної протидії відхиленню чи нетерпимості. Важливо також відрізнити толерантність від синкретизму, тобто нерозбірливого змішування різних ідей і позицій. Через багатогранність феномену толерантності існують різні підходи до його розуміння, кожен з яких висвітлює певний аспект цього поняття.

Як зазначає доктор філософії Стефанія Доброскок, «...комунікативна толерантність – це характеристика відношення особистості до людей, яка засвідчує ступінь переносимості нею неприємних або неприйнятних, на її думку, психічних станів, якостей і вчинків партнерів по взаємодії. Комунікативна толерантність – систематизуюча характеристика, оскільки з нею узгоджуються і утворюють якийсь психологічний ансамбль багато інших якостей індивіда, передусім моральні характерологічні й інтелектуальні. Саме тому властивості комунікативної толерантності мають змогу засвідчувати психічне здоров'я, внутрішню гармонію або дисгармонію, наявність здатностей до самоконтролю і самокорекції» [1, с. 126].

Цікавою є позиція кандидата психологічних наук Оксани Вдовіченко, яка вказує на те, що «...дослідження проблеми формування толерантного ставлення до інших людей у майбутніх психологів є актуальним тому, що робота психолога безпосередньо пов'язана із взаємодією з різними людьми, які мають власні погляди, установки, переконання, цінності, етичні норми, характер, здібності тощо. Метою професійної діяльності психолога є допомога людині, незалежно від її індивідуальних особливостей, культури, сенсів життя, релігійних поглядів тощо» [4, с. 67].

На думку Олени Когатько, «...толерантність виступає професійно необхідною якістю в системі підготовки майбутнього психолога. Її можна визначити як системну властивість, що ґрунтується на морально - ціннісних засадах, визнанні прав і свобод іншого, проявляється в повазі та врахуванні цінностей і життєвих смислів, значущих для нього. В структурі професійної

діяльності психолога толерантність сприяє розвитку професійних компетентностей, актуалізації гуманістичних установок та реалізації набутих умінь та навичок [2, с. 31].

Політичний аспект толерантності підкреслює її значення для демократичного суспільства. У політиці толерантність проявляється у повазі до прав і свобод інших, а також у визнанні права на існування різних думок, поглядів і поведінкових моделей. Демократичні суспільства потребують толерантності як основи для вільного обміну ідей, забезпечення прав людини та підтримки плюралізму, що є невід'ємними рисами сучасної політичної культури. Соціологічне трактування толерантності акцентує на важливості милостивості, делікатності та доброзичливого ставлення до інших людей. З цієї точки зору толерантність є основою мирного співіснування в багатонаціональних і багатокультурних суспільствах. Вона дозволяє уникати конфліктів, зменшувати рівень соціальної напруги і сприяє створенню умов для ефективної інтеграції різних соціальних груп.

Толерантність є однією з ключових якостей, що забезпечує ефективність професійної діяльності психолога. Вона є необхідною для створення довірливих відносин із клієнтом, забезпечення комфортного середовища для спілкування та сприяння глибокому розумінню внутрішнього світу іншої людини. У контексті психологічної практики толерантність передбачає не лише терпимість до відмінностей, але й активну позицію прийняття індивідуальності, емпатії та взаємоповаги, що є запорукою успішної професійної діяльності психолога.

На думку автора, толерантність як риса особистості психолога має включати кілька аспектів, кожен із яких виконує важливу функцію в процесі взаємодії з клієнтом:

- 1) психологу необхідно вміти аналізувати та приймати різноманітність думок, світоглядних позицій і поглядів клієнтів. Це дозволяє психологу уникати упереджень, стереотипів і мислити об'єктивно, зосереджуючись на конкретній ситуації та індивідуальності клієнта;

2) психолог має бути готовим до прийняття різних емоційних станів клієнта, включаючи такі, що можуть бути неприємними або важкими для розуміння. Емоційна толерантність дозволяє підтримувати клієнта у моменти сильного стресу, негативних переживань або криз, зберігаючи професійне ставлення та емпатію;

3) поведінкова толерантність. Цей аспект передбачає вміння поводитися без осуду чи спроб змінити клієнта відповідно до власних уявлень про норми поведінки. Психолог повинен надавати клієнту простір для самовираження, не засуджуючи його поведінку, переконання або звички, що не порушують етичних норм.

4) професійний кодекс психолога зобов'язує його ставитися з повагою до прав, гідності та цінностей кожного клієнта. Морально-етична толерантність психолога включає готовність приймати індивідуальні особливості клієнтів, уникати дискримінації на підставі раси, релігії, статі, сексуальної орієнтації, соціального статусу та інших чинників.

Як зазначає Марія Слюсаренко, «...розмірковуючи про професійний імідж, важливо зазначити про такі поняття, як репутація та підприємливість. Репутація психолога формується в процесі тривалого часу і ґрунтується на реальних показниках, це аргументована оцінка компетентними особами практичної діяльності спеціаліста, «сукупність думок про переваги і недоліки» [3, с. 26].

Толерантність психолога також сприяє встановленню терапевтичного альянсу – основи довірливих відносин із клієнтом, що є критично важливим для успішного проведення психологічної консультації та психотерапії. Довіра до психолога формується завдяки його здатності приймати індивідуальність кожного клієнта та надавати йому підтримку незалежно від особистих переконань або життєвих позицій. Окрім того, толерантність психолога дозволяє уникати «професійного вигорання». Прийняття різноманітних клієнтів такими, якими вони є, без нав'язування їм своїх переконань, допомагає зберегти внутрішню рівновагу та професійну дистанцію. Це дає можливість

підтримувати свою професійну мотивацію та психологічне здоров'я, необхідне для тривалої ефективної роботи.

Отже, толерантність як риса особистості психолога є не лише показником його професійної компетентності, а й основою для етичного й конструктивного виконання професійних обов'язків. Вона сприяє досягненню головної мети психологічної допомоги — сприяти особистісному розвитку, внутрішній гармонії та адаптації клієнта у соціальному середовищі.

Література:

1. Доброскок С. С. Толерантність як субкомпетентність комунікативної компетентності особистості майбутнього психолога. International scientific and practical conference «Pedagogy and psychology in the modern world: interaction vectors»: conference proceedings, May 28–29, 2021. Wloclawek: «Baltija Publishing», 2021. – 151 pages. С. 125–129. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/134/3885/8123-1> (дата звернення: 31.10.2024).

2. Когатько О.В. Психологічні особливості розвитку толерантності майбутніх психологів: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти / Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2024. 54 с.

3. Слюсаренко М. І. Імідж психолога як фактор успішної професійної діяльності / М. І. Слюсаренко // Імідж сучасного педагога. - 2021. - № 1. - С. 26–30. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12510/1/Sliusarenko%20Mariia%20Ivanivna%202021.pdf> (дата звернення: 31.10.2024).

4. Вдовіченко О.В. Психологічні особливості толерантності майбутніх психологів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. – Том 1 №1 (103). – 2022. С. 64–77 URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/388/388 (дата звернення 31.10.2024).

Abstract. Tolerance is one of the main personality traits, which plays an important role in the professional activity of a psychologist. This quality contributes to the formation of trusting relationships with clients, allows avoiding prejudices and stereotypes, and also provides an opportunity to objectively assess psychological problems and provide professional assistance. Theses consider the concept of tolerance, its types and formation mechanisms in the context of psychological practice. It was determined that tolerance contributes to the development of empathy, self-reflection and emotional stability, which are essential characteristics of a qualified psychologist. The study of this topic aims to emphasize the importance of tolerance education as the main component of professional ethics of a psychologist and its impact on the effectiveness of working with clients.

Key words: tolerance, psychology, personality, practice.

*Науковий керівник – КОНОПЛЯНИК Дмитро,
асистент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

ПЕРЕПАДА Ксенія, здобувачка вищої освіти

Спеціальність 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Толерантність в психології. Особливості якостей толерантності професійного психолога. Толерантність до невизначеності та її види. Важливість психолога бути толерантним.

Ключові слова: толерантність, психолог, психологія, толерантність до невизначеності.

Толерантність – (від лат. *tolerantia* – стійкість, витривалість, терпимість.) – означає терпимість та поважне ставлення до іншого світогляду, способу життя, поведінки та звичаїв [1]. Це здатність приймати іншого, навіть якщо його погляди, спосіб життя чи поведінка відрізняються від ваших власних. Толерантність важлива для мирного співіснування людей у суспільстві, сприяє взаєморозумінню та зменшує конфлікти.

В психології толерантність зазвичай визначається як зменшення або відсутність реакції на негативні впливи, що проявляється у зниженні чутливості до цих факторів та підвищенні здатності до адаптації. Толерантність у контексті психології розглядається як феномен, який вивчається в наукових дослідженнях. Це поняття часто супроводжується рядом інших термінів, таких як «терплячість», «емпатія», «стійкість», «асертивність», «компроміс» тощо. Г. Олпорт вважав, що толерантність є рисою особистості, яка належить до демократичного суспільства. Така особа відрізняється знанням про навколишній світ і своє місце в ньому, має незалежність та відповідальність, а також проявляє емпатію та почуття гумору [2].

На нашу думку, психолог – це покликання, яке дано не кожному. В професійного психолога вже є ця складова під назвою «толерантність». Психолог-професіонал не може бути позбавлений цієї функцією. Але на жаль,

толерантність притаманна не всім, тому навіть майбутньому психологу інколи доводиться навчатися бути толерантним. Вважаємо, що особливості толерантності людини майбутніх психологів можуть включати:

1. Відкритість до різноманітності: уміння приймати та поважати різні погляди, цінності та культури.

2. Емпатія: здатність зрозуміти почуття та переживання інших, що допомагає у створенні довірчих стосунків з клієнтами.

3. Готовність до саморефлексії: розуміння власних упереджень і стереотипів, які можуть впливати на професійну практику.

4. Комунікативні навички: вміння ефективно спілкуватися та вести діалог з різними категоріями людей.

5. Конфліктологічні навички: здатність вирішувати конфлікти і знаходити компроміси в складних ситуаціях.

6. Адаптивність: уміння підлаштовуватися під зміни у суспільстві та потреби клієнтів.

Толерантність до невизначеності майбутніх психологів – це вміння бути стійкими до зовнішніх та внутрішніх ситуацій, пов'язаних з невизначеністю у професії. Це супроводжується усвідомленням і розумінням таких ситуацій, позитивним ставленням до двозначностей, а також активним пошуком рішень у цих складних обставинах. Невизначеність визначається браком інформації про умови, в яких проходитиме діяльність, низьким рівнем прогнозованості та неповнотою знань дослідника. Джерелом невизначеності є суперечливість, різноманітність поглядів і значень. Вона пов'язана з ризиком, плануванням, ухваленням рішень та виконанням дій на всіх рівнях. Ставлення людини до невизначеності може бути як толерантним, тобто усвідомленням невизначеності як неминучості і використанням її можливостей та переваг, так і інтолерантним, що виражається в негативному сприйнятті невизначеності, двозначності, амбівалентності, суперечливості, заплутаності та складності. Це негативне ставлення супроводжується негативними емоціями та проявляється на рівні поведінки через труднощі в пошуку ефективних рішень для цих

проблем. У професійній діяльності психолога можна виділити зовнішні та внутрішні джерела невизначеності. Внутрішні джерела виникають через протиріччя, що існують у самому психологові, тоді як зовнішні джерела з'являються внаслідок взаємодії з динамічним, мінливим і непередбачуваним зовнішнім середовищем. Як у різних соціальних сферах, так і при виконанні різних видів діяльності, внутрішня та зовнішня невизначеність є невід'ємними елементами роботи психолога [3].

На питання «Чому психолог має бути толерантним?», маю власну відповідь:

1. Професійні етичні стандарти: багато професійних асоціацій, які об'єднують психологів, підкреслюють необхідність дотримання етики, що включає повагу до різноманітності та індивідуальності кожного клієнта. Толерантність є основою для етично-правильного надання допомоги.

2. Емпатія та розуміння: психологи навчаються розуміти переживання інших людей. Це вимагає відкритості до різних точок зору та досвіду, що сприяє формуванню довіри в терапевтичних відносинах.

3. Зниження стигматизації: толерантність допомагає психологам боротися зі стигматизацією певних груп людей. Завдяки цьому клієнти відчують себе більш прийнятими і зрозумілими.

4. Різноманітність підходів: у психології існує безліч підходів, і толерантність дозволяє професіоналам використовувати найкращі практики, що відповідають потребам конкретного клієнта, незалежно від його фону.

5. Особисті переконання: багато психологів вірять у важливість рівності та справедливості, що також впливає на їхню поведінку та підхід до роботи з клієнтами.

Рекомендації майбутньому психологу щодо формування толерантності до невизначеності:

– при дослідженні нових наукових або практичних проблем на етапі пізнання намагайтеся приймати їхню неясність і складність, відкриваючи для себе нові можливості для навчання;

- розглядайте свою особисту невизначеність як тимчасовий стан, що може стати ресурсом для розвитку як особистісного, так і професійного;
- у ситуаціях невизначеності намагайтеся виходити за межі звичайних шаблонів і стереотипів у мисленні;
- у період невизначеності визначте джерела своїх суб'єктивних труднощів і оцініть свої якості, що допоможуть вам ефективно регулювати емоції в умовах невизначеності;
- під час навчання спостерігайте за своїм ставленням до невизначеності та за реакціями інших учасників, щоб виявити нові стратегії для досягнення бажаних результатів;
- вивчайте об'єктивні аспекти невизначеності в життєвій та науковій психології, формуючи своє розуміння цих явищ;
- при пошуках рішень для складних і проблемних завдань розглядайте невизначеність як можливість підвищити свій рівень наукової та практичної компетентності під час навчальної діяльності;
- розглядайте невизначеність як можливість для розвитку вашої професійної діяльності;
- будьте відкритими до нестандартних, інноваційних і нових ідей, намагайтеся аналізувати їх у контексті нових перспектив;
- у ситуаціях невизначеності або нестачі інформації, коли час обмежений, використовуйте інтуїтивні моделі для ухвалення рішень, оцінюючи їхню відповідність завданню;
- вбачайте невизначеність як невід'ємну частину сучасного світу, що постійно змінюється, зі всіма його суперечностями;
- вирішуючи складні або заплутані задачі, проявляйте креативність у знаходженні рішень;
- проявляйте ініціативу та сміливість у розробці нових підходів до вирішення складних завдань;

– при висловленні своїх наукових або особистих думок в рамках професійної підготовки будьте впевненими в собі, навіть перед представниками протилежних поглядів;

– ставтеся до свого особистісного та професійного зростання як до активного процесу, в якому ви є головним творцем [4].

Література:

1. Книш І. В. Етимологія поняття «толерантність»: історичний та культурний аспект. *Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності* : матеріали IV міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Житомир, 1–2 жовтня 2015 р.). Житомир : Вид. Євенок О. О., 2015. С. 264-266. URL: <http://surl.li/ibabbs> (дата звернення 29.10.2024).

2. Когатько О. В. Психологічні особливості розвитку толерантності майбутніх психологів : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» / наук. керівник О. А. Даценко. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 54 с. URL: <http://surl.li/oelzma> (дата звернення 29.10.2024).

3. Хілько С. О. Особливості формування толерантності до невизначеності в майбутніх психологів. *RENI-світ: особисто-професійний розвиток і психологічна допомога майбутніх психологів*. Полтава : ФОП Мирон І.А., 2021. С. 50-65. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/16f12ce6-3068-46bc-810b-b020c19ba1c5/download> (дата звернення 29.10.2024).

4. Хілько С. О. Сформованість толерантності до невизначеності у майбутніх психологів: емпіричний вимір і вимірювання. *RENI-світ: особисто-професійний розвиток і психологічна допомога майбутніх психологів*. Полтава : ФОП Мирон І.А., 2021. С. 58-60 URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/16f12ce6-3068-46bc-810b-b020c19ba1c5/download> (дата звернення 29.10.2024).

Abstract: *tolerance. Tolerance in psychology. Features of the qualities of tolerance in a professional psychologist. Tolerance to uncertainty and its types. The importance of a psychologist to be tolerant.*

Key words: *tolerance, psychologist, psychology, tolerance to uncertainty.*

**Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв**

РОЛЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

П'ЯТАЧЕНКО Валерія, здобувач вищої освіти

Спеціальність 073 Менеджмент

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: У роботі досліджуються роль толерантності у формуванні людського капіталу, а також її значення для соціального та економічного розвитку. Обґрунтовано, що толерантність створює інклюзивне середовище, сприятливе для професійного зростання і продуктивності.

Ключові слова: толерантність, людський капітал, інклюзія, соціальні цінності, продуктивність.

Толерантність стала відігравати важливу роль, охоплюючи знання, навички та вміння, необхідні для досягнення особистих і суспільних цілей. У сучасних суспільствах вона сприяє інтеграції різних соціальних груп, допомагає людям з різними переконаннями та культурними цінностями ефективно взаємодіяти та працювати разом, а також зміцнює соціально-економічний потенціал суспільства [1, с. 25].

Толерантність також важлива для забезпечення рівних можливостей у доступі до освіти та професійного розвитку, що підвищує соціальну мобільність та кваліфікацію робочої сили. Суспільства, де толерантність підтримується на інституційному рівні, створюють сприятливі умови для розвитку навичок і формують людський капітал, який може сприяти інноваціям та економічному зростанню [2, с. 43].

Дослідження показали, що толерантне робоче середовище підвищує задоволеність працівників, знижує продуктивність праці та покращує мікроклімат у колективі. Люди, які працюють у дружній і поважній атмосфері, демонструють вищу продуктивність і більшу відданість організації, що призводить до зменшення кількості конфліктів і підвищення ефективності командної роботи [3, с. 54].

Крім того, толерантність – це цінність, яка також сприяє розвитку лідерських компетенцій. Лідери, які забезпечують толерантний підхід, вміють будувати довіру в команді, створювати атмосферу взаємної підтримки та сприяти професійному зростанню своїх співробітників. Таким чином, лідерство підвищує ефективність і позитивно впливає на мотивацію працівників [4, с. 63].

Інклюзивні практики, засновані на толерантності, сприяють забезпеченню рівних можливостей у доступі до освіти та працевлаштування для представників різних соціальних груп, уникненню дискримінації та створенню мови для гармонійного розвитку суспільства. Такий підхід стимулює справедливий розподіл благ, що особливо важливо для підвищення стійкості економіки та забезпечення соціальної стабільності [5, с. 78].

Висновок.

Таким чином, толерантність є основою для розвитку людського капіталу, який не тільки гарантує професійне та особистісне зростання, а й сприяє зміцненню суспільної злагоди. Поширення принципів толерантності та інклюзії в суспільстві створює сприятливі умови для соціально-економічного прогресу та формування гармонійного соціального середовища.

Література:

1. Боровик В.І. Формування людського капіталу в умовах інноваційної економіки. Економічний часопис. 2020. №9. С. 24-29.
2. Кравчук М.С. Соціальні аспекти економічного розвитку. Соціальні науки. 2022. №4. С. 15-23.
3. Романенко Л.А. Економіка толерантності: теоретичні аспекти та перспективи розвитку. Фінанси України. 2023. №6. С. 43-48.
4. Чорнобай І.В. Толерантність та її вплив на економічний розвиток. Соціально економічні студії. 2021. №3. С. 57-63.
5. Петренко І.Г. Інклюзія як основа соціальної рівності в економічному розвитку. Питання економіки. 2023. №2. С. 33-41

Abstract: *The article examines the role of tolerance in the formation of human capital and its importance for socio-economic development. He argues that tolerance creates an inclusive environment that impairs professional growth and productivity.*

Keys words: *tolerance, human capital, inclusion, social values, productivity.*

***Науковий керівник – ДОВГАЛЬ Олена,
д-р екон. наук, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв***

«БЛАГОГОВІННЯ ПЕРЕД ЖИТТЯМ» АЛЬБЕРТА ШВЕЙЦЕРА ЯК ОДНЕ З ПІДГРУНТЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**ФОМЕНКО Дар'я, здобувачка вищої освіти
спеціальність 073 Менеджмент**

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Ідеї видатного мислителя 20 ст. Альберта Швейцера щодо благоговіння перед проявами життя в усіх його видах та особистий приклад втілення цих ідей на практиці через заснування лікарні у Ламбарене (Габон), мали великий вплив на сучасників і стали одним з підґрунть концепції Сталого розвитку ООН.

Ключові слова: Альберт Швейцер, благоговіння перед життям, гуманізм, універсальна етика, сталий розвиток.

Альберт Швейцер (1875–1965) – видатний філософ, лікар, теолог, музикант і гуманіст, якого вважають одним з найяскравіших мислителів 20 століття. Його ідеї стали основою концепції «благоговіння перед життям». Ця концепція є однією з ключових в його етиці і базується на переконанні, що все живе заслуговує на повагу й турботу, що спонукає на практиці до ненасильства і співчуття. Швейцер вважав, що благоговіння перед життям є універсальною етичною установкою, яка полягає у визнанні цінності кожної живої істоти й відповідальності за неї. Його ідеї знайшли відображення у численних працях мислителя, спрямованих на етику, гуманізм і альтруїзм, серед яких «Листи з Ламбарене», «Культура і етика», «Етика співчуття» та інші.

Першу половину життя Швейцер займався музикою і теологією, був видатним органістом, спеціалістом з музики Йогана Себастьяна Баха, його праці з теології вважалися на той час майже революційними. Проте, переживши світоглядну кризу і переосмисливши смисл свого буття, він пройшов складний період суворих випробувань, залишив успішну академічну і музичну кар'єру в Європі, щоби відправитися жити в Африку, де заснував лікарню в селищі Ламбарене (Габон) і допомагав місцевим жителям, хоча, зважаючи на свою світову популярність, міг би жити в умовах європейського комфорту. Отже, Швейцер не лише проповідував ідеї благоговіння перед життям, але й реалізовував їх на практиці. Міжнародна діяльність Швейцера надала йому широкого визнання в світі, за свою гуманітарну місію і внесок у справу миру він отримав Нобелівську премію миру в 1952 році; на кошти премії він

побудував поруч з Ламбарене селище для прокажених. У 1957 році Швейцер виступив із «Зверненням до людства», де закликав уряди провідних країн світу припинити випробування ядерної зброї, надалі він не припиняв заклики до боротьби з атомною загрозою.

Основні принципи «благоговіння перед життям»:

- **Унікальна цінність життя:** кожна жива істота, незалежно від її виду чи користі для людини, має внутрішню цінність. На думку Швейцера, ми повинні ставитися до всього живого з повагою та обережністю.

- **Етика відповідальності:** Швейцер наголошував, що кожна людина має нести відповідальність за свої вчинки щодо інших живих істот. Він вважав, що не можна завдавати шкоди чи позбавляти життя без крайньої потреби, а коли уникнути цього неможливо – робити це з жалем і усвідомленням провини.

- **Співчуття та любов до природи:** Швейцер закликав до активної любові до природи, до взаємодії з нею на основі співчуття та доброти. Він був переконаний, що таке ставлення не лише збагачує внутрішній світ людини, але й сприяє гармонії в суспільстві.

Ідеї Швейцера мали значний вплив на розвиток етичних поглядів ХХ століття, зокрема на формування концепцій екологічної та біоетики. Його принцип благоговіння перед життям спонукав багатьох мислителів і активістів замислитися над людською відповідальністю за навколишній світ та нашими обов'язками перед майбутніми поколіннями.

Етика Швейцера і його особистий приклад надихали людей по всьому світу на благодійність і повагу до навколишнього світу. Лікарня, заснована 1913 року Альбертом Швейцером у Ламбарене, наразі існує й працює. Він керував нею майже до своєї смерті. У 1974 році було засновано «Міжнародний фонд лікарні Альберта Швейцера в Ламбарене», який узяв на себе обов'язки піклування над лікарнею. З моменту заснування лікарня двічі перебудовувалася, перший раз внаслідок руйнації ще за життя А. Швейцера; під час другої перебудови у 1981 році, на запит уряду Габону, у склад лікарні було введено дослідницький центр, який пізніше перетворився на некомерційну організацію

під назвою «Centre de Recherches Médicale de Lambaréné». У 2011 році керівником лікарні став африканець Антуан Нзенгі.

Філософські ідеї Альберта Швейцера, зокрема його думка про благоговіння перед життям, є актуальними й сьогодні, закликаючи людство до етичного осмислення своїх дій та шанобливого ставлення до всього живого. Етичні ідеї Швейцера стали одним з підґрунть сучасної програми Сталого розвитку ООН, спрямованої на збереження довкілля планети і створення позитивних умов для розвитку і прогресу людства, оскільки більшість з 17 цілей цієї програми присвячені збереженню біологічного різноманіття в усіх його проявах, отже, збереженню життя на Землі.

Література:

1. Альберт Швейцер: геній совісті / В.І. Утехін, Л.П. Чурилов // Актуальні проблеми транспортної медицини. — 2013. — № 4 (34). — С. 142-147.

2. Швейцер Альберт. *Тофтун М. Г.*, Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014., 416 с.

3. Швейцер, Альберт. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. С. 716.

Abstract: Ideas of an outstanding thinker of the 20th century. Albert Schweitzer's reverence for the manifestations of life in all its forms and a personal example of the implementation of these ideas in practice through the establishment of a hospital in Lambarene (Gabon), had a great influence on contemporaries and became one of the foundations of the concept of Sustainable Development of the United Nations.

Key words: Albert Schweitzer, reverence for life, humanism, universal ethics, sustainable development.

*Науковий керівник – СУРІНА Ганна,
канд. філос. наук, ст. викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ЗНАЧЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

*ЦЕРУШ Катерина, здобувач вищої освіти
Спеціальність 073 Менеджмент
Миколаївський національний аграрний університет*

Анотація: Тези присвячені дослідженню значення толерантності для розвитку громадянського суспільства в умовах глобальних викликів. Висвітлюється роль толерантності у консолідації соціальних груп, підтримці демократичних процесів і створенні інклюзивного суспільства.

Ключові слова: толерантність, громадянське суспільство, глобальні виклики, консолідація, інклюзія.

Толерантність є фундаментальною цінністю, яка забезпечує соціальну гармонію, прогресивність та підтримує повагу до різних соціальних груп. Сучасне громадянське суспільство, що розвивається в контексті глобальних викликів, таких як міграція, політична криза та економічна нерівність, потребує толерантності для світового співіснування та конструктивної взаємодії між громадянами [1, с. 17].

Громадянське суспільство, побудоване на принципах толерантності, сприяння відкритому діалогу, який допомагає уникати конфліктів та підтримує стабільність у суспільстві, особливо в багатонаціональних і культурно різноманітних країнах [2].

Толерантність також є невід'ємною складовою демократичних цінностей, що забезпечує рівень прав та можливостей для всіх громадян, сприяє їх активній участі в суспільних процесах і захисту прав людини. Вона створює основу для інклюзивного суспільства, де різні групи можуть мати доступ до ресурсів і брати участь у прийнятті рішень [3, с. 85].

В умовах глобальних викликів толерантність дозволяє суспільству адаптуватися до нових реалій, таких як зростання міграційних потоків, і забезпечує інтеграцію різних спільнот. Це все громадянському суспільству ефективно реагувати на виклики та сприяти соціальній згуртованості [4, с. 44].

Інтеграція толерантності в освітній процес є надзвичайно важливою, адже саме в освітніх закладах формуються принципи громадянської взаємодії та шанобливого ставлення до різноманітності. Освіта, що підтримує розвиток толерантності, сприяє вихованню громадян, здатних працювати у багатокультурному середовищі, з повагою ставитися до різних поглядів і культурних традицій.

Толерантність також є важливою для розвитку громадянської освіти, яка формує у молоді розуміння важливості активної участі у громадському житті та відповідного громадянства. Програми, орієнтовані на виховання толерантності, сприяють підготовці свідомих громадян, що підтримують цінності інклюзії та справедливості.

Таким чином, толерантність є однією з базових цінностей, що сприяє стабільності й розвитку громадянського суспільства. Вона допоможе зміцнити соціальні зв'язки, підтримує демократичні процеси та створює інклюзивне суспільство, здатне відповісти на сучасні виклики.

Література:

1. Семенова Т. В. Толерантність як базова цінність сучасного суспільства. Гуманітарний вісник. 2022. № 7. С. 17-29.
2. Мельник І. О. Громадянське суспільство в умовах глобалізації. Київ: Центр суспільних досліджень, 2021.
3. Петров С. М. Роль толерантності в демократичних процесах. Соціологічний вісник. 2020. № 4. С. 85-92.
4. Іванов В. П. Вплив толерантності на соціальну стабільність. Соціальні дослідження. 2021. № 3. С. 44-56.

Abstract: The article explores the importance of tolerance for the formation and strengthening of civil society in the face of modern global challenges. It examines how tolerance promotes social unity, upholds democratic values, and fosters an inclusive environment essential for overcoming global threats.

Keywords: tolerance, civil society, global challenges, democratic values, inclusion.

*Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ВПЛИВ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

ЦЕРУШ Катерина, здобувач вищої освіти

спеціальність 073 Менеджмент

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Толерантність є ключовим фактором соціально-економічного розвитку регіонів, послаблюючи зменшення конфліктів, підвищення продуктивності праці, залучення

інвестицій та покращення інноваційного клімату. Цей вплив виявляється через зміцнення соціальної згуртованості та розвиток людського капіталу.

Ключові слова: *толерантність, економічний розвиток, соціальна згуртованість, інвестиції, інновації.*

Толерантність — це здатність суспільства приймати та поважати різні думки, культури, релігії й стилі життя. У сучасних умовах глобалізації рівень толерантності в регіонах та країнах безпосередньо впливає на економічні процеси. Толерантне суспільство створює сприятливі умови для економічного розвитку, знижуючи соціальну напругу та залучаючи до економічної активності представників різних соціальних груп [1, с. 45].

Толерантність і ринок праці

Одним із ключових аспектів впливу толерантності на економіку є забезпечення рівного доступу до ринку праці для всіх категорій населення, включно з жінками, меншинами та іншими групами, що можуть зазнавати дискримінації. Надання рівних можливостей для працевлаштування сприяє підвищенню рівня зайнятості та продуктивності праці. Регіони з високим рівнем толерантності зазвичай демонструють кращі економічні результати завдяки ширшій участі населення в економічній діяльності [2, с. 68].

Толерантність також сприяє розвитку інновацій. В умовах культурної різноманітності люди з різними підходами до вирішення проблем здатні ефективніше співпрацювати, що сприяє появі нових ідей і рішень. Це особливо важливо для технологічних секторів і стартапів, де різноманітність поглядів є рушійною силою для інновацій [3, с. 87].

Залучення іноземних інвестицій

Толерантне суспільство стає більш привабливим для іноземних інвесторів. Регіони й країни, що демонструють повагу до прав людини та рівних можливостей, створюють стабільніше середовище для ведення бізнесу. Інвестори схильні вкладати кошти у такі регіони, адже це знижує ризики соціальних конфліктів та сприяє довготривалій стабільності [4, с. 102]. Таким чином, толерантність покращує інвестиційний клімат і стимулює економічний розвиток.

Соціальна згуртованість та економічна стабільність

Зростання рівня толерантності в суспільстві сприяє зміцненню соціальної згуртованості. У регіонах, де всі верстви населення мають рівні права і можливості, соціальна напруга є значно меншою. Це дозволяє зменшити витрати на соціальні програми, спрямовані на вирішення конфліктів і підтримку незахищених груп, а також дає змогу урядам і бізнесу зосередитися на економічних інвестиціях [5, с. 53].

Крім того, толерантність покращує загальну якість життя. Суспільства, які впроваджують політику рівноправності, досягають кращих результатів у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, що позитивно впливає на розвиток людського капіталу. А високий рівень людського капіталу є одним із ключових факторів сталого економічного зростання [6, с. 35].

Висновок

Таким чином, толерантність є важливим фактором економічного розвитку регіонів. Вона сприяє зменшенню соціальних конфліктів, підвищенню зайнятості та продуктивності праці, стимулює інновації та покращує інвестиційний клімат. Регіони, що підтримують принципи рівноправності та толерантності, виявляють більшу стійкість до економічних викликів і мають кращі перспективи для сталого розвитку.

Література:

1. Іванченко В.П. Толерантність як фактор економічного розвитку регіонів. Економіка України. 2023. № 7. С. 45–58.
2. Петров С.М. Соціальні аспекти толерантності в економічному розвитку. Журнал економічних досліджень. 2022. № 5. С. 65–79.
3. Сидоренко Т. Інновації і толерантність: нові можливості для економічного зростання. Економічний огляд. 2021. № 4. С. 85–94.
4. Офіційний портал економічних досліджень. URL: <http://economicportal.ua/research> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Зубарев О.Г. Соціальна згуртованість та економічний розвиток. Соціальна політика. 2023. № 2. С. 50–60.
6. Калюжна О.М. Людський капітал і його вплив на економіку регіонів. Наукові записки. 2021. № 3. С. 30–40.

Abstract: *Tolerance is a key factor in the socio-economic development of regions, as it contributes to reducing conflicts, increasing labor productivity, attracting investments, and improving the innovation climate. This impact is manifested through the strengthening of social cohesion and the development of human capital.*

Keywords: *tolerance, economic development, social cohesion, investments, innovations*

**Науковий керівник – ДОВГАЛЬ Олена,
д-р екон. наук, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв**

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – ОСНОВА МИРНОГО СУСПІЛЬСТВА

ШАПОВАЛОВА Вікторія, здобувачка вищої освіти

Спеціальність 073 Менеджмент

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: *У даній роботі буде підніматись питання толерантності як основи мирних відносин у суспільстві. Толерантність вказує на прийняття та розуміння світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності. Відбувається аналіз, як відсутність толерантності призводить до війн, на прикладі «Ізраїльсько-палестинського конфлікту». Досліджується також вплив толерантності на економічні процеси підприємства та ринку.*

Ключові слова: *толерантність, глобальні проблеми, війна та мир, дискримінація, конфлікт, економічна сфера*

Слово толерантність з латинської «tolerantia» означає «терпіння». [1, с. 545] Терпіння до інших думок, які не завжди збігаються з нашими, до способу життя, яке у кожної людини різне, до релігії через яку чимало сутичок, до звичаїв та традицій, поглядів та переконань, банальне терпіння до важкого характеру людини. Також толерантність це не тільки про терпіння, але й про повагу. Вони обидва пов'язані між собою так званою ниткою, якщо розірвати одну, не буде й іншої. Без поваги не буде терпіння, без терпіння не буде поваги. Ці дві якості є фундаментом для побудови спокійних, мирних відносин. Завдяки толерантності люди мають змогу жити у мирних країнах, вільно розмовляти, передавати свої думки один одному, відчувати себе повноцінною людиною незважаючи на фізичні, психічні відмінності. Без толерантності виникають конфлікти: політичні, економічні, етнічні та інші. Вона є так званим

засобом, який може запобігти, або навіть зупинити конфлікти на різних їх рівнях. Тому розглядання цього питання є надзвичайно важливим у наш час.

Останнім часом з'являється маса глобальних проблем. У «Філософський енциклопедичний словник», зазначено, що глобальні проблеми людства - сукупність значущих питань, від вирішення яких залежить подальша соціальна еволюція сучасності [2, с. 35]. З цим не можна не погодитись, бо як ми знаємо є багато глобальних проблем через які суспільство не може мирно існувати.

У колі актуальних глобальних проблем виділяють декілька груп: політичні, культурні та національні, демографічні, економічні, суспільні (громадські), продовольчі (харчові), екологічні (природоохоронні).

На нинішньому етапі розвитку суспільства посилились політичні проблеми, в особливості питання збереження миру.[3, с. 245]

Питання конфліктів та примирення : Протягом довгих епох на формування соціуму здійснювали вплив два протилежних напрями: з одного боку – заснування могутніх імперій, а з іншого – становлення національних держав. Боротьба цих двох тенденцій міжнародного політичного розвитку викликає до конфліктів між країнами, ці суперечки часто вирішуються через війни , які у ХХ ст. двічі ставали світовими . Світові війни, які стали причиною величезних людських і матеріальних втрат у багатьох країн, показали, що глобальні політичні проблеми світу слід вирішувати мирним шляхом.[3, с. 245-246]

У зазначеному тексті вказано те, що для вирішення будь-яких конфліктних ситуацій є мирні шляхи . Прояв толерантності – один з них. Якщо поглиблюватися в історію початку деяких конфліктів, можна сказати, що вони мають один корінь, а саме - неприйняття інших народів і культур, які чимось відрізняються від них. Таким чином, візьмемо до прикладу відомий наразі багатьом - «Ізраїльсько-палестинський конфлікт». Він несе в собі доволі багато чинників, пов'язаних з нетерпимістю і дискримінацією народів, які призвели до початку і зростання конфлікту, який прямо зараз перетворюється у справжню війну з великою кількістю жертв, як серед мирних мешканців так і серед воїнів

військ. В обох народів наразі постає питання про статус Іерусаліму. Це місто є релігійно значущим для іудеїв, мусульман та християн і обидві сторони вважають його своєю столицею. Неврегульований статус Іерусаліму так і залишається однією з найболючіших тем, так як контроль над містом зачіпляє культурні, релігійні та політичні інтереси обох сторін, завдяки чому конфлікт тільки поглиблюється. Слід зазначити, що соціально-економічна нерівність і обмеження прав палестинців також відіграє вагомий роль в цій доволі складній ситуації. Палестинці на окупованих територіях в Газі стикаються з обмеженнями в доступі до ресурсів, переміщенні, а також економічних можливостей. Толерантність тут може допомогти впоратися з дискримінацією цієї країни. Якщо палестинцям організують певні економічні умови, доступ до ресурсів і в принципі забезпечать свободу у певних правах, то війна може поступово втратити свій агресивний стан, якщо не повністю його позбутись.

Отже, якщо б ці дві держави і ці два народи були б більш толерантними один до одного і могли приймати рішення комплексно і зважено не починаючи насильницького конфлікту, у світі було б на одну війну менше.

Толерантність в економічній сфері: Толерантність на перший погляд відокремлена від економіки, але вона насправді має великий вплив на економічні процеси і є важливим питанням в економіці. Наприклад, залучення до бізнесу кваліфікованих працівників, іноземних інвесторів. Толерантність тут буде відігравати вагомий роль, бо це про вміння вислухати, почути, знайти спільні рішення в створенні, розвитку проєктів. Кожна людина хоче співпрацювати з іншою, яка буде відкритою до розмови, брати до уваги іноваційні рішення, підходи, яка не буде поділяти клієнтів за расовими, культурними ознаками, а також за різними формами самовираження. Відношення до всіх клієнтів повинно бути доброзечним і однаковим для всіх хто користується послугами цієї компанії. Якщо ж залучити до своєї роботи саме таку людину, то ризик падіння підприємства буде значно менший. Та толерантність на економічному ринку буде значно більша. Якщо будуть працювати лояльні люди, то ймовірність виникнення економічних конфліктів,

конкуренцій, монополістів буде знижена. Це утворює так звані мирні відносини в економічному суспільстві.

Отже, толерантність є ключовим аспектом вирішення проблем у різних сферах, не тільки у політичній та економічній. Люди повинні усвідомлювати важливість цього чинника, бо завдяки ньому зберігаються мирні відносини, як у всіх країнах так і між всіма народами. Але наразі не всі люди готові прийняти важливість цього поняття. Тому в наш час продовжуються війни, через які страждають багато людей по всьому світу через різноманітні недомовленості у всіх їх проявах.

Література:

1. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с. С. 545.

2. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людства: навч. посібник. Львів: Простір-М, 2021. 130 с. С 35

3.. Бойко В. М. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. — 272 с. С 245-246

Анотація: *This work will raise the issue of tolerance as the basis of peaceful relations in society. Tolerance indicates acceptance and understanding of the world, forms of self-expression and ways of expressing human individuality. There is an analysis of how the lack of tolerance leads to wars, on the example of the "Israeli-Palestinian conflict". The influence of tolerance on the economic processes of the enterprise and the market is also investigated.*

Ключові слова: *tolerance, global problems, war and peace, discrimination conflict economic sphere*

***Науковий керівник - ДОВГАЛЬ Олена,
д-р екон. наук, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв***

ЗМІСТ

АСМОЛОВА Тетяна ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ	5
БОЙКО Світлана ЕМПАТІЯ ЯК УМОВА ПРОЯВУ ТОЛЕРАНТНОСТІ	8
КОЖОКАРЬ Олена ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ЗЛАГОДИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	10
КРАСНОНОЖЕНКО Наталя ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ	13
МОЩУК ПЕТРО ЗНАЧЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У НАШ ЧАС	15
МОЩУК ПЕТРО ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	18
МОЩУК ПЕТРО ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДґРУНТЯ ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ»	21
ОВЧАРЕНКО Поліна ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК РИСА ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ	24
ОРЛОВА Ксенія ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧНА РИСА ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА	27
ПЕРЕПАДА Ксенія ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	32
П'ЯТАЧЕНКО Валерія РОЛЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	37
ФОМЕНКО Дар'я «БЛАГОГОВІННЯ ПЕРЕД ЖИТТЯМ» АЛЬБЕРТА ШВЕЙЦЕРА ЯК ОДНЕ З ПІДґРУНТЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	39
ЦЕРУШ Катерина ВПЛИВ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ	41
ЦЕРУШ Катерина ЗНАЧЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	43
ШАПОВАЛОВА Вікторія ТОЛЕРАНТНІСТЬ – ОСНОВА МИРНОГО СУСПІЛЬСТВА	46

Наукове електронне видання

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ МИСТЕЦТВА
ЖИТИ У МИРІ**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Технічний редактор: Борко Тетяна
Комп'ютерна верстка: Борко Тетяна

Відповідальність за надані матеріали несуть здобувачі вищої освіти та керівники. Усі учасники освітнього процесу попереджені про необхідність дотримання академічної доброчесності. Матеріали збірки сформовано по мірі надходження від авторів.

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. __.
Тираж 20 прим. Зам. №__

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р